ראַדאָמער-קעלצער לעבען

Radom d. 16 go października 1938 r.
ראַדאָם, זונטאָג כ״א תשרי תרצ״ט
טעלעפאָן פון רעדאַקציע 15 - 18

Wytw. Wyrobów Cukierniczych

p. t. **„Americanka“**

L. Wajsbrodt — *Rynek* 16.

מאַכט בעקאַנט דאָס ג. פובליקום, אז

אין צוקערנ״ע און היגיענישע בעקעריי

רינעק 16 און אין דער יוד. צוקערניע **«אַמעריקאַנקא»** **טראַוגוטטא 62**

בעקומט מען יעדען טאָג פריש און פיין געבעקס צו ביליגע פרייזען,
פערשידענע געשמאַקע טשאַסטעס פון דער פיינסטער קוואַליטעט צו 15 גר.
ס׳איז צו בעקומען שטענדיג טאָרטען, מאַרציפּאַנאָווע פון 1.50 אָן.
אַלץ ווערט אויסגעארבייט דורך א פאַכמאַן מיט א לאַנגיעהריגע פּראַקטיק.
אַלע מינים געבעקסען ווי לוקסען, בילקעלעך, טשאַסטעס, וואַפלעס, הער-
באַטניקעס, טאָרטען, באַקאַלעס דעסעראָווע, לעקעך, פערשידענע קרעמען,
מיגדאַלאָווע ארטיקלען און פרייטאָג - חלות.
עס ווערען אויך אָנגענומען בעשטעלונגען אויף שמחות, בעלער, קאָנצערטען.
שאָקאָלאַד פון פערשידענע פירמעס און פרוכטען צו ביליגע פרייזען.

אָבטיילונג פאַר אָסטראָוויעץ, אָפּאַטאָוו, וויערזשבניק און סביבה אויף זייט 6

אָבטיילונג פאַר קעלץ אויף זייט 6

צו דער האָכצייט פון אונזער חשוב׳ען שעף

ה׳ **ראובן בארענשטיין**

מיט פרל.

מלכה לעווין

ווינשט פיעל גליק

ראס פערסאנאל

ברכות לבביות

למר **ראובן בורנשטין**

לנשואיו עם בחירת לבו

מרת **מלכה לוין**

יזכו לבנות את ביתם במדינה עברית

אלקנה מורגן

אונזער שוואָגער און פעטער

ראובן בארענשטיין

צו דער האָכצייט מיט פרל.

מאַניע לעווין

ווינשען מיר זיי א גליקליכע צוקונפט און אייביגע
צופרידענהייט און די עלטערן פיעל נחת.

דבורה בארענשטיין און **פאמיליע.**

פאר שילער און דערוואקסענע

(GLACA)

פון x\2 אָן איז די פירמע **מ. פעלדפעבער** ראַדאָם זשעראָמסקי 22

איבערגעטראָגען געוואָרן אויף **זשעראָמסקי 30** (פראָנט)

בעקאַנטמאַכונג
פאר ראדאם און אומגעגענד

די בעוויסטע פירמע **מ. פעלדפעבער** אונטער די אָנפיהרונג פון ה׳ **קינצלער,**
ראַדאָם, זשעראָמסקי 22, מאַכט בעקאַנט, דאָס אויפ׳ן קומענדיגען **ווינטער-סעזאָהן**
איז זי פערזעהן אין א גרויסען אויסוואַהל פון **קאָפּעלושען** פון אַלע בעוויסטע
פירמעס ווי „שלעער“, „טשענסטאָכאָוו“ „שעלעצקא“ א. ז. וו. פערשידענע **היטען**
פאַר שילער און דערוואַקסענע. וואַרשאַווער און אייגענע אויסאַרבייטונג.

גלייכצייטיג איז אונזער פירמע פערזעהן אין א גרויסען אויסוואַהל פון: ווייסע פעל,
שוואַרצע דובלינעס, ביבריאַלען, נאַטריעטען, פאַקען, פעלצלעך און אַנדערע פוטערוואַרג.
אדרעס: שעווצקא 15.
אלעס אין בעסטען קוואַליטעט — זעהר ביליגע פרייזען קומט און איבערצייגט אייך

Z intencji zaręczyn

p. Itki Lermanówny

z p.

Majerem Kutmanem

życzę dużo szczęścia i pomyślności
na nowej drodze życia.

Mojżesz Rotblat

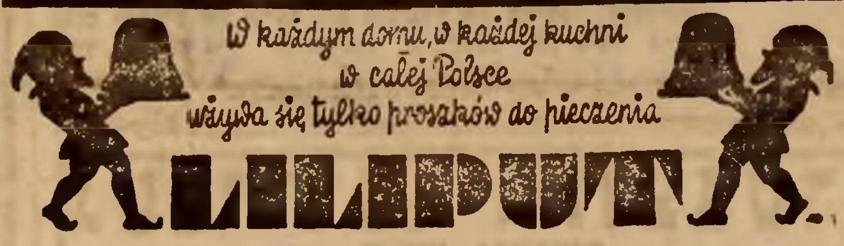

אין צוזאַמענהאַנג מיט׳ן קאָנקורס, וואָס דאַרף פּאַרעפענטליכט ווערען
קירצליך דורך דער פירמע **„ליליפוט“,** בעטען מיר צו גערענקען
דעם אינהאַלט פון דאָזיגען אָנאָנס

Nowoczesne żyrandole

otrzymasz tylko

w firmie

«ELEKTRO»

właściciel L. Bergajzen

Radom, ul. Żeromskiego 14

מאָנטאָג 4 בייטאָג און 9.30 אָוונד,
דינסטאָג 4 בייטאָג און 9.30 אָוונד

אין **„ראָזמאַיטאָשצי“**

גאַסטראָלען פון **לאַלאַ פאָלמאַן**

מיט איהר אנסאַמבל אין דער שלאַגער-

אָפּערעטע

אַבי מ׳זעהט זיך

פון פערלאָוו אין 3 אַקטען (4 בילדער)

עס נעמען אנטייל: סאַנדלער, ליבגאָלד, הארט,
מאַקסימאָוו, גאָווא וואי, קערמאַן, מעל, גרינהאָוז
עפּשטיין, בליאַכער, קאַמיאָנסקא, בעזמאַן.

צו פערקויפען אַ הויז.

סיאיז דאָ צו פערקויפען א הויז אויף

סלאָוואַצקיעגא נומ. 18

(פריהער סקאַרישעווסקא)

אינפאָרמירען קען מען זיך מינדליך, אָדער פער פאָסט

לויט פאָלגענדען אדרעס: **פעלדשער**

ק. ראַפּאַפּאָרט, זוואָלין, רינעק 20

Kto gilzy **„WAWEL“** chociaż raz spróbuje
Innych nie kupi, w innych już nie pali
A kiedy swoich znajomych częstuje
Każdy wyborne papierosy chwali

Jeśli mydło, to mydło «Trójka»

Rodzinie Kaner

wyrazy głębokiego współczucia z powodu zgonu Ich nieodżałowanego

MĘŻA i OJCA

wyrażają

Kielce — Sala, Jehoszua i Fela.

Koleżance Sali

wyrazy szczerego współczucia, z powodu śmierci Jej ukochenego

OJCA

wyrażają

Kielce — Lodzia i Iechak

משתתף אני בצערו הגדול של חברי

מוניק קאנער

למות עליו **אביו**

המקום ינחם אותו בתוך שאר אבלי
ציון וירושלים

קלונימוס ביינוואל

ווילט איהר האָבען קלאָרע, זויבערע וועש, נייע גאַרדעראָבעס, שניי ווייסע פאָרהאַנגען,
גיעט נאָר צו וואַשען און פאַרבען אין דער בעקאַנטער
כעמישער פאַרבעריי און פראַלניע פון דער ערשטקלאַסיגער פירמע

A. HEMPEL

Centrala — **Stare Miasto 7** — telefon 19 - 70

Filje — Zeromskiego 1, Zeromskiego 21, Zeromskiego 59, Traugutta 11

ווער ס׳האָט זיך ניט איבערצייגט זאָל פּרובען און וועט זיין ענטציקט
פון דער שנעלער, עסטעטישער און פאַכמענישער ארבייט. ס׳ווערט אויך
געוואַשען אויף טריקען — ביליגע פרייזען! — פּינקטליכע אויספיהרונג
סאָלידע בעהאַנדלונג קומט און איבערצייגט אייך

צענטראַלע: אַלטע שטאָדט 7 אָפּיצ. טעל 70 - 19

פיליעס: זשעראָמסקי 1 טראַוגוטטא 11

זשעראָמסקי 21, זשעראָמסקי 59

ביליג צו וואַשען קאָפּעלושען

„שעכן" זעהט אויס די הכנסה פון דער ראַדאמער שחיטה

צווישען די פערשידענע הכנסות, וואס די גמינע שטעלט אריין אין איהר בודזשעט - פרעלימינאריום געהט אויך אריין די הכנסה פון דער שחיטה, אזוי פון גסות, דקות, ד"ה פון בהמות און קעלבלעך און אזוי פון עופות. וועלען מיר דאַ טאַקע ברענגען דעם „שענעם" סך-הכל פון די איינקונפטען, וואס די גמינע האט געהאט פון דער שחיטת-עופות די היינטיגע יום-טובים.

פון דער גאַנצער ראש השנה-וואָך שוין צוזאמען מיט ראש השנה און אויך פון די כפרות אויף יום-כפור, איז איינגעפלאָסען שחיטה-געלד פון שחט-שטיבעל אויף זאַטילנאַ אַזש... 960 זל. און פון שחט-שטיבעל אויף סקארישאַ-ווער גאַס איז איינגעפלאָסען פאַר דער זעלבער צייט — 600 זל.

אַלזאָ צוזאַמען האָט בעטראָפען די עופות-שחיטה פון דער שטאָדט ראַדאָם פאַר ראש-השנה און יום-כפור 1560 זל. דאָס איז ממש אַ לעכערליכע סומע, וואָס אויסער שטוינונג, רופט עס אַרויס אַ געלעכטער.

צו שטוינען איז עס דערפאַר, ווייל ס'איז פשוט אונגלויבלעך, אַז די ראַדאָמער שחיטה אין אַזעלכע טעג, זאָל געבען אַזאַ גראָשעדיגע הכנסה.

די שחיטה-פרייזען פון עופות זענען פאַר אַ קורטשאַק 12 גראָשען; פון אַ היהן 15; פון אַ גאַנז 20; פון אַנ'איני-דיק 25. לאָמיר רעכענען דעם דורכ-שניט-פרייז — 15 גראָשן פון אַנ'עוף און עס וועט זיך דאַן בעקומען פאַר דער אַלגעמיינער סומע 1560 זל. אַ צאָהל פון 10400 עופות. אַלזאָ אַזוי פיעל האָט די יודישע בעפעלקערונג אין ראַדאָם, וועלכע צעהלט קרוב 30 טויזענד נפשות — גע'שחט'ען עופות אין דער גאַנצער וואָך פון ראש-השנה און אויף ראש-השנה גופא און אין דערצו נאָך כפרות אויף יום - כפור, ווען אין יעדער שטוב כמעט שחט מען צו עטליכע עו-פות בלויז אויף כפרות אויף יום-כפור. שוין נישט רעכענדיג די נישט פרומע, וועלכע שלאָגען נישט קיין כפרות און אויך נישט די גאָר אָרימע מענשען, וועלכע האָבען נישט פאַרוואָס צו קוי-פען עופות, אָדער אין בעסטען פאַל, שלאָגען זיי עטליכע מאָן איין כפרה — שוין אַראָברעכענדיג דאָס אַלץ איז די גאַנצע הכנסה פון 1560 זל. צו ווייניג אַפילו אויף יום-כפור אַליין. מיט אַ צייט צוריק איז אַזאַ סומע איינגעפלאָסען פון אַ געוועהנליכע וואָך אין מיטען יאָר.

נו. איז עס נישט שטוינענדיג ווען די ראַדאָמער שחיטה האָט געבערענגט אַזאַ לעכערליכע סומע?

ס'איז אָבער אויך אַ געלעכטער, ווען מ'וויל ענטפערען מיט'ן תירוץ פון דער שמוגעל-שחיטה; אַז אין דעם איז שול-דיג, וואָס ראַדאָם האָט אַ סך שמוגעל-שוחטים, וואָס „אַרבייטען" אויף רעכטס און לינקס און מאַכען אַ תל פון דער שחיטה. געוויס איז עס אמת, אָבער פאַרוואָס ווערט דערצו נישט קיין סוף געמאַכט? אָדער מען נעמט צו די שמוי-געל-שוחטים, אָדער מען פערטרייבט זיי. איינס פון די ביידע. דאָס שווייגען און טאָלערירען לאַגע אַזאַ איז דאָך באמתאַ געלעכטער. וואו איז די גמינע און וואו זענען די רבנים? דער ערשטער דאַרף רעאגירען אויף דעם, וואָס ער האָט היזק געלד, און אַ סך געלד, און דער לעצטער איז דאָך בערופען אַבצוהיטען כשרות ביי יודען. פאַרוואָס שווייגען ביידע?

אויב מען רעדט שוין וועגען שמוגעל-שוחטים, איז כדאי צו וויסען, צי זענען טאַקע אמת די קלאַגען, וואָס מען הערט לעצטענס זעהר אָפט. אַז די אָפי-ציעלע שוחטים שמוגלען אַליין אויך און שחט'ען ביי זיך אין דער היים עופות. דאָס וואָלט דאָך ממש געווען אַנ'אוני-דערהערטער סקאַנדאַל, ווייל ווי איז עס געהערט געוואָרען, אַז שוחטים וועלכע נעמען פענסיע פון דער גמינע זאָלען אַרייטען אויף צוויי פראָנטען: שחט'ען אין די אָפיציעלע שחט-הייזער און נע-מען דערפאַר בעצאָהלט ביודעים און שחט'ען אין דער היים און נעמען בע-צאָהלט בלא יודעים, אויסברענגענדיג דערמיט געלד דער גמינע ביי וועמען זיי זענען אָנגעשטעלט.

עס איז שוין טאַקע באַלד נישט קיין ווינדער, וואָס אין דער גמינע-קאַסע בלאָזט אַ קעלט, די שחיטה, ווי עס זאָל נישט זיין, איז אַלענפאַלס אַ קוואַל פון הכנסה פאַר דער גמינע און ס'איז איהר חוב, אַז זי זאָל נישט לאָזען אָט דעם קוואַל פערשטאָפּען. וואָרום וואָלט גע-ברענגט געוואָרען צו אַנ'אָרדנונג אַפּילו אויף דעם איינעם געביעט, וואָלט אויך נישט געווען אויסגעזעהן אַזוי קלאָגנע-דיג די לאַגע פון די כלי קודש, פון די בעאַמטע און עמעריטען, וואָס ברעכען פיס 6 — 8 וואָכען, ביז זיי זעהען אַ גראָשען פאַר די אויגען.

וואָס זאָגט דערויף די גמינע?

אין קינא „אפאללא"

אין קינאָ „אפאָללאָ" געהט היינט דער שענער פוילישער פילם די „גרע-ניץ". דאס איז א פילם, וואס צייכענט זיך אויס מיט א שטאַרקן אינהאלט און אין וועלכען עס שפּילען די אָנגעזע-העסטע פוילישע אַרטיסטען.

KINO APOLLO

גרויסער פריהמארגען פּ־אגראַם
זונטאג 12 און 1^{45} אַז.

PANI WALEWSKA

פון מאנטאָג א גרויסער פריהמאָרגען פראָגראַם

GRANICA

Od poniedziałku

INDIE MÓWIĄ

איבער'ן פראָגראַם
דאָס פאַרנעמען אָלזא דורכן פוילישען מיליטער

היינט זונטאג
גרויסער פראגראַם
שענער פוילישער פילם

GRANICA

לויט די דערציילונג פון
זאָפיא נאלקאווסקא
אין די הויפט - ראָלען
בּאַרשטשעווסקא, זשעליכאָווסקא, פּיכעלסקי, וויסאָצקא, סאמבאָרסקי, טשוויקלינסקאָ.
רעזשיסעריע: יוזעף לעיטעס

KINO APOLLO

Z intencji zaślubin
p. Rubina Borensztajna
z p.
Manią Lewin
życzy wiele szczęścia na nowej drodze życia
Fabryka Garbarska „Ludros"

מזל-טוב אונזער ליבע טאָכטער,
שוועסטער און שוועגערין
רעגינא און איהר ליבען מאן נתנאל ראפאלאוויטש
צום געבורט פון אייער ליב זוהנעלע אין בריסעל (בעלגיען)
מיר ווינשען אייך א גרינגע ערציהוננ און פיעל נחת.
עלטערן, שוועסטערן, ברידער, שוועגערינס, שוואָגער און פאַמיליע שיינבוים.

Komunalna Kasa Oszczędności
pow. Radomskiego
w Radomiu Plac 3-go Maja 1. tel. 15-65

1) Przyjmuje: lokaty i wkłady oszczędnościowe już od 1-go złotego.
2) otwiera: Rachunki czekowe.
3) Zapewnia: najwyższe oprocentowanie i tajemnicę.
4) Udziela: kredytu dyskontowego, pożyczek na weksle i pod zastaw papierów wartościowych.
5) Załatwia: najkożystniej inkaso i wszelkie operacje w zakres bankowości wchodzące.

Z DZWONKIEM
IDEAL JAWA
DOBRA KAWA

געברידער האנצבערג
האבען געעפענט
אני' ערשטקלאסיגען רעסטאראַן
א. נ.
„קאפע-באר"
וואַרשא, גראַניטשנא 1
בעסטע, געשמאַקפולע און כשר'ע עסענס
אונטער דער אויפזיכט פון א ספעציעלען נאמן.
אַלע ראַדאָמער, וואָס קומען קיין ווארשא דארפען געדענקען דעם אַדרעס און בעזוכען דעם פיינעם רעסטאָראַן פון זייערע לאַנדסלייט.

איך האָב דעם כבוד בעקאַנט צו מאַכען מיינע געערטע קונדען דאָס איך האָב צוריק געעפענט א מאַנופאקטור געשעפט
פ. ג. גאלדפארב
זשעראמסקיעגא 25
אין הויף
וועלכעס איז שטענדיג רייך פאַרזעהן אין אַ אויסוואַהל פון די מאָדערנסטע און בעסטע שטאָפען ווי: קאמענגארן, שעוויאטן און פאַלטאַנס פון די בעסטע ביליצער און טאָמאַשאָווער פאַבריקען.
די סחורות פאַרקויף איך צו זעהר נידריגע פרייזען און גוטע באַדינגונגען.
האָפענטליך וועלן מיינע געערטע קונדן באַזוכען מיין געשעפט.
פאַרזיכער אייך רעיעלע און גוטע באַהאַנדלונג.
מיינע ג. קליענטען ווינש איך א גמר חתימה טובה
מיט אכטונג פעלטע גאלדפארב

גרויס צוטרוי צו ק. ק. א.

אין די אונרוהיגע טעג, ווען עס האט זיך געדאכט, אז אט, אט האבען מיר שוין א קריעג, האט מען זיך געאיילט אפצונעמען די אפגעשפארטע פאר גילדען.

ווען די אפשפארער האבען זיך געווענדעט אין ראדאמער ק. ק. א. אפצונעמען זייערע אפגעשפארטע געלדער, האבען זיי דערזעהען, אז די קאסע צאהלט טאקע באלד אויס אלע געלדער אהן קלענסטע שוועריגקייט.

דאס האט נאך פערשטארקט דעם גרויסען צוטרוי צו דער ראדאמער אבשפאר קאמונאלער קאסע, און ווען די סיטואציע האט זיך בערוהיגט, האט מען ווידער אנגעהויבן אויפצוטראגען אין דער ראדאמער ק. ק. א. די אפגעשפארטע געלדער, ווייל עס האט זיך ארויסגעוויזן, אז צו דער קאסע קען מען האבן דעם גרעסטען צוטרוי.

ארויפגעפאהרען אויף א סלופ

נעכטען אווענד-צייט איז אויף ראָג שעווצקא און ראָג וואַרשאַווסקא ארויפ-געפאָהרען א טאקסובקע אויפ'ן סלופ, און מיטרייסענדיק א שטיק איז זי ווייי-טער געפאָהרען הארט נעבן טראָטואר, אזוי, אַז זי האט א שטויס געטוהן א יודישען דורכגעהער. אזוי האָט די טאַקסי כסדר לאַווירירט אויף לינקס און אויף רעכטס ביז א פאָליציאַנט האָט דאָס בעמערקט און פערהאַלטען דעם אויטאָ. דער פאָליציאַנט האָט זיך אריינ-געזעצט אינווייניג מיט דער דעה צו פערפאָהרען אין קאַמיסאַריאַט. אויפ'ן וועג האָט געפלאַצט אנ'אָפּאַנע און דער שיכור ער שאָפער נישט וויסענדיק וואָס איז געשעהן, האט גענומען דרעהען פון אַלע זייטען, און ס'איז נישט געגאַנגען. ענדליך האט דער אויטאָ געריהרט און אוועק אין קאמיסאריאט אריין.

פראוואָקאציע

דער נעכטיגער „ראָבּאָטניק" טרעט שארף ארויס געגען די לעזער פון "דזיען-דאברי", וועלכע האבן תרעומות אויפן מאַגיסטראט הלמאי ער האָט נישט ווי געהעריג פונאנדערגעקלעבט די פלאקאָטען וואו און ביז וואנען מ'דארף געהן קאָנטראָלירען די וואהל-ליסטעס. דער „ראבאטניק" שטעלט פעסט, אַז דער מאַגיסטראט האָט די פלאקאטען צו דער צייט און אויף אלע בעשטימטע פלעצער ארויסגעהאָנגען און שטעמפעלט די ווענדונג פון יענע אנאָנימע לעזער אלס פראָוואָקאציע.

Najlepsze, najmilsze i najtańsze
prezenty dla rodziny i przyjaciół
to
kuchenki, żelazka
grzejniki do rurek
poduszki i inne
Do nabycia na dogodnych warunkach w
Radomskim Towarzystwie Elektrycznym
Sp. Akc. w Radomiu
ul. Traugutta 53

NIESPODZIANI GOŚCIE
nie sprawią nigdy kłopotu gospodyni. gdy w kredensie znajdzie świetną herbatę luksusową BELL TEA Z DZWONKIEM
Zachwycający kolor, wykwintny smak i aromat, i b. wydajna.

Kino ADRIA
Do niedzieli d. 16 październ. włącznie.
„PRZYGODY ROBIN HOODA"
W rol. gł. Errol Flynn i Olivia de Havilland
Od PONIEDZIAŁKU dnia 17 października rb. — Niezwykle piękny podwójny program:
„Alibi" Dzieje mordercy, który za pieniądze stworzył sobie alibi W rol. gł. Eryk Stroheim
«Prawda zwycięża» W rol. gł. słynny Paul Muni znany z filmów „Jestem zbiegłem" i „Pasteur"

Kino ADRIA
זונטאָג, מאָנטאָג, דינסטאָג
פריהמארגען - פילמען
„Dunia"
córka pocztmistrza

מ. הערץ.

מתים אין קאָזשעניצער שוהל

ר' שלמה תקיף האָט געהאַט אַ חזקה צו בעקומען דעם כיבוד פון זאָגען אתה הראית יעדען שמחת תורה. די דאָזיגע חזקה איז צו איהם איבערגעגאַנגען בירושה פון דור-דורות. נאָך זיינע זיידעס זענען אין שטאָדט געווען די ראָזאָרעס, זיך גערעכענט צווישען די אָנגעזעהענסטע בעלי-בתים און די שענסטע כיבודים האָבען צו זיי געהערט. און כאָטש ר' שלמה אַליין איז דוקא נישט געווען פון די נכבדים און פני העיר, דאָך האָט זיך קיינער נישט דערוועגט איהם צו שטעהן אין וועג, מחמת יעדער האָט גוט געוואוסט, אַז דערויף הייסט ער „תקיף" און, אַז מ'זאָל איהם נישט צולאָזען צו איינעם פון די ירושה-כיבודים, קאָן עס דערגעהן אַמאָל צו בלוט.

האָט ר' שלמה געהיטען זיין חזקה און יאָהרען-לאַנג געזאָגט אתה הראית אין שוהל. איינמאָהל האָט זיך געמאַכט, אַז אין שטאָט האָט זיך בעזעצט אַ גרויסער עושר, וואָס האָט פערנומען דעם אויבען-אָן אין דער שטאָדט און האָט גע'שמ'ט מיט זיינע מעשים טובים אויף מיילען ווייט.

חוץ דעם אַלעם איז ער געווען אַ גרויסער בעלן אויף צו קויפען מצוות, אַזוי, אַז פאַר אַ מפטיר, אָדער פתיחת-ארון האָט ער געקענט בעצאָהלען אין די אלפים אריין. איז דאָס אייגענע אויך געווען ביי אתה הראית. דער זעלבער עושר איז דאָס ערשטע יאָהר געקומען שמחת תורה אין שוהל אריין און האָט פערלאַנגט דורכאויס, מ'זאָל איהם מכבד זיין מיט אתה הראית. האָבען זיך די שוהל-גבאים געפונען אין גרויס פערלעגענהייט און נישט געוואוסט וואָס צו טהון: זאָלען זיי מכבד זיין דעם נייעם עושר, וועט דאָך ר' שלמה וועלטען איינלעגען, אלא ווידער ר' שלמה'ן מכבד זיין, וועט דאָך זיין אַ גרויסער געלד-היזק, מחמת דער עושר קאָן דאָך געבען אַ גרויסען נדר.

דערווייל איז אין שוהל געוואָרן וואָס אַמאָהל אַלץ מעהר געפאַקט. נישט געווען וואו אפילו אַ שפילקע אריינצוּוואָרפען. אפילו אויבען אין דער ווייבערישער שוהל איז געווען אַ געוואַלדיגע ענגשאַפט פון פרויען און מיידלעך, ווייל אַזוי איז אין שטאָדט אַ מנהג געווען, אַז אַלע זענען געגאַנגען צו הקפות. האָט מען אָבגעדאַווענט מעריב. אויף די בענק און שטענדערס זענען געשטאַנען קינדער מיט הבדלות און פעהנער מיט רויטע עפּעלעך אויף זיי, אין וועלכע ס'זענען געווען אריינגעשטעלט ליכטעלעך און די שוהל האָט זיך געבאָדען אין אַ ים ליכטיגקייט. דער עולם האָט געוואַרט, אַז ר' שלמה זאָל, ווי זיין שטייגער, צוגעהן צום עמוד און אָנהויבען זאָגען אתה הראית. אָבער דאָ איז פלוצלינג געוואָרן אַ שטיקעל גערודער, אַ אַמפערניש אויף דער מזרח-וואַנד, וואָס איז ביסלעכווייז איבערגעגאַנגען אין אַ גרויסער מחלוקה, ווייל דער גרעסטער טייל פון די בעלי-בתים האָבען געהאַלטען, אַז מ'ברויך מכבד זיין דעם גרויסען עושר, און אַ טייל, גאָר אַ קליינער, איז געווען פאַר ר' שלמה'ן. אָבער גלייך ווי דער גאַנצער עולם האָט זיך דערוויסט וועגען וואָס עס האַנדעלט זיך, האָבען אַלע געהאַלטען מיטן נייעם גביר, פון וועלכען מ'קען בעקומען אַ גרויסע נדבה אויף קהל'שע הצטרכות'ן; דעריבער האָט די גאַנצע שוהל געפאָדערט, אַז דער אתה-הראית זאָל געהן אויף אַ ליציטאַציע און ווער ס'וועט קויפען דער וועט „זאָגען", ווי עס פיהרט זיך ביי די עליות און ביי אַנדערע מצוות.

האָט זיך ר' שלמה שוין נישט געקאָנט אַקעגען שטעלען אַ גאַנצען עולם און ער האָט מסכים געווען.

האָט זיך ר' שלמה שוין נישט געקאָנט אַקעגענשטעלען יעדען איינעם, וואָס ער גיט, און אַזוי ווי די פרייזען זענען תחילת געווען גאַנץ געוועהנליך איז איטליכער פון עולם געווען אַ בעלן צו קויפען און האָט זיך בעטייליגט אין דער ליציטאַציע. נאָר, אַז ס'איז דערגאַנגען אין די גדולות'ן אריין זענען מעהר נישט געבליבען ווי ר' שלמה מיט'ן גרויסען עושר, צווישען וועלכע ס'איז געגאַנגען אַ פערביטערטער קאָנקורענץ-קאַמף. ר' שלמה האָט נישט געוואָלט אָבשטעהן און האָט שוין געהאַלטען ביי אוועקגעבען זיין גאַנצען מאַיאָנטעק: דאָס הויז, די מיהל, אָבער ס'האָט גאָר נישט געהאָלפען. דער גרויסער עושר איז אריין אין אַמביציע און זיך אַרויסגעכאַפּט, אַז ער וועט געבען נאָך פיעל און פיעל מעהר. די שפּאַנונג אין שוהל איז אונגעהויער, וואָס אַמאָל איז די שוהל געוואָרען אַלץ מעהר געפאַקט אויך אויבען אויף דער גאַלאַריע פון עזרת נשים איז געווען אַ שרעקליך געדראַנג. מ'איז דאָרט געשטאַנען אויף די בענק און פון דאָרט אַראָבגעקוקט וואָס אונטען טהוט זיך.

צווישען די ווייבער איז אויך געווען ר' שלמה תקיפ'ס ווייב מיט אַלע-איהרע שנירען און טעכטער און, צוקוקענדיג און צוהערענדיג, ווי איהר מאַן האָט שוין אַלץ איינגעשטעלט אין קאָן און אַז ער האָט שוין נישט מעהר וואָס איינצושטעלען, האָט זי, וועלענדיג ראַטעווען דעם כבוד פון איהר מאַן, אַראָבגעריסען פון זיך אַלע צירונגען. וואָס זי האָט געטראָגען אויף זיך: די דריי שנירלעך פערל. דעם הערליכען בראַנסאַלעט, די גרויסע בריליאַנטענע אוירינג, און דאָס אַלץ אַראָבגעוואָרפען אין דער מענער-שוהל, און מיט התלהבות אויסגערופען:

— טאָ האָסטו, מיין מאַן, די גאַנצע צירונג אין זעה, דו זאָלסט נישט פערשעהמט בלייבען!

דער גרויסער עושר איז אָבער אריין אין גדויס אמביציע און זיך אַרויסגעכאַפּט, אַז ער גיט פאַר אתה הראית אַ הון רב, אַז ער וועט אויפשטעלען אַ מקוה, בויען אַ גרויס בית-מדרש, אויפמויערען פון ציגעל אַ גרויסען פאַרקאַן ארום דעם בית-הקברות און שענקען אַ פאַר הונדערט שיכלעך פאַר די אָרימע תלמוד-תורה-קינדער אויף ווינטער, און האָלץ, קוילען, קאַרטאָפעל לרוב פאַר אָרימעלייט פון שטעטל אויף ווינטער.

דאָ האָט שוין ר' שלמה מעהר נישט געקאָנט מיטהאַלטען. זיין גאַנצער מאַיאָנטעק און אפילו זיין ווייבס צירונג האָט זיך גאָרנישט אַרויסגעזעהען אין פערגלייך מיט דער גרויסער נדבה פון דעם נייעם עושר. און אַלע, אפילו די. וואָס האָבען פריהער געהאַלטען מיט ר' שלמה'ן האָבען איצט מודה געווען, אַז ס'ברויך מכבד-זיין דעם גרויסען גביר.

איז דער גאַנצער עולם שטאַרק צופרידען געווען דערפון: עפּעס אַ קלייניגקייט, אַז די שטאָדט וועט אויפגעריכט ווערען,

האָט זיך דער גביר איינגעהילט אין טלית, צוגעגאַנגען צום עמוד און געוואָלט אָנהויבען זאָגען. אָבער פלוצלינג איז אויסגעבראָכען אַ גרויס געוואַלד. ר' שלמה האָט זיך נישט געקאָנט איינהאַלטען און צוזעהן, ווי אַ ווילד פרעמדער געהט זאָגען אתה הראית, האָט ער זיך דורכגעריסען דורך דעם גאַנצען עולם און צוגעלאָפען צום גביר, גענומען פון איהם אַראָברייסען דעם טלית און אוועקשטופען איהם פון עמוד.

ס'האָט אויסגעבראָכען אַ גרויס געשלעג. ר' שלמה האָט זיך געוועהרט מיט אַלע כחות און צעבלוטיגט פיל מענשען, צווישען זיי אויך דעם גרויסען עושר, וועלכער האָט שוין פאַר קיין פאַל נישט געוואָלט צוגעהן צום עמוד. אַ צווייטער האָט אויך שוין מורא געהאַט מיט ר' שלמה'ן אָנצוהויבען, און דער סוף איז געווען, אַז ר' שלמה האָט „אויסגענומען" און געזאָגט אתה הראית.

נאָכ'ן עסען, שפּעט ביינאַכט, איז ר' שלמה געגאַנגען צו די הקפות פון קאָזשעניצער מגיד. דורכגעהענדיג פאַרביי דער שוהל, האָט ער פלוצלינג דערהערט, ווי מען רופט איהם אויף אין שוהל-אריין:

— יעמוד, ר' שלמה בן ר' משה, שלישי!

איז ר' שלמה שטאַרק דערשראָקען געוואָרען. אין שוהל איז געווען שטאַרק פינסטער און ארום האָט געהערשט אַ טויטע שטילקייט. איז איהם אַ שרעקליכע אימה בעפאַלען: נישט אַנדערש, אַז מתים האָבען איהם אויפגערופען.

איז ער אין איין פחד אוועקגעלאָפען צום מגיד און, אַרויפקומענדיג אויף דער שוועל פון מגיד'ס בית-מדרש, איז ער געפאַלען אין חלשות. אין בית-מדרש איז געוואָרען אַ טומעל. די הקפות זענען געשטערט געוואָרען און אַלע זענען צוגעלאָפען צו ר' שלמה'ן מונטערן איהם. אַז מען האָט איהם דערמינטערט, האָט ער דערצעהלט די גאַנצע געשיכטע מיט די מתים. האָט דער מגיד דערלאַנגט ר' שלמה'ן זיין שטעקען, געהייסען איהם דורכאויס געהן עולה-לתורה זיין און אָנגעזאָגט איהם, ער זאָל זיך גאָרנישט אומקוקען און זאָל גאָרנישט קיין מורא האָבען. דעם מגיד'ס ביידע שמשים האָבען איהם בעגלייט ביז'ן שוהל-געסעל, פון דאָרט איז ר' שלמה אַריין אין שוהל מיט צוגעמאַכטע אויגען.

אריינקומענדיג אין שוהל, האָט ער דערהערט ווי די מתים רעדען צווישען זיך מיט גרויס געשריי:

— ניין, אַזוי טהוט מען נישט! ביים בית-הקברות איז נישטאָ קיין פאַרקאַן און די הינד פעראומרייניגען אונזערע קברים. אַ נס האָט ער, וואָס ער האָלט ביי זיך דעם קאָזשעניצער מגיד'ס שטעקען, אַ נישט, וואָלט מען איהם מעהר פון דאַנען נישט אַרויסגעלאָזען!

האָט זיך ביי ר' שלמה'ן ס'האַרץ געוואָרפען און ער איז שיער נישט אויסגעגאַנגען פאַר שרעק. האָט ער געמאַכט אַ ברכה און מען האָט פאַר איהם געליינט אַ פרשה.

אַז ר' שלמה איז דערנאָך געקומען צום מגיד און איהם דערצעהלט, וואָס די מתים האָבען געזאָגט, האָט דער מגיד געהייסען, אַז ר' שלמה זאָל געהן צום עושר איבערבעטען און לאָזען איהם צומאָרגענס זאָגען „אתה הראית". ר' שלמה האָט אָבער שוין נישט בעוויזען דאָס אויסצופיהרען, ווייל ער איז פון שרעק אין דערזעלבער נאַכט געפאַלען צו-בעט.

דערהערענדיג פון דער גאַנצער מעשה האָט דער עושר שוין נישט געוואָלט זאָגען אתה הראית. זיין נדר פון שטעלען אַ מקוה און בויען אַ פאַרקאַן ארום דעם בית-הקברות מיט די איבריגע שענע תקנות, האָט ער מקיים געווען, און דעם אתה הראית אָבגעגעבען דעם מגיד.

צומאָרגענס איז אין דער שטאָדט-שוהל געקומען דער קאָזשעניצער מגיד און געזאָגט אתה הראית — און עס איז געוואָרען שלום צווישען יודען.

פרץ בושאַצקי

אַ ליד לכבוד שמחת-תורה.

„איזהו עשיר השמח בחלקו"
דער רב האָט געהייסען זיין פריילעך.
טאַנצט מיט דער תורה'לע ר' שמעלקע—
טאַנצט און זינגט: „אבינו מלך".

אין טאַש נישטאָ קיין העלער,
ניטאָ קיין האָלץ צום קאָכען —
נישקשה! ס'איז קיין פעהלער:
איך האָב צו מיין גאָט בטחון!

ווייב און קינדער? וואָס האָב איך מורא
קרענקען אויף אַנגינע צי הישפּאַנקעז
איין מי-שבירך'ל ביי דער תורה,
ווערען באַלד געזונד אַלע קראַנקע...

וואָס אַהרט מיך, עס רעגענט, עס גיסט,
עס איז דאָך דאָ אין הימעל אַ בורא.
קאַרטאָפעל וועט זיין ווי מיסט,
אין דעם זכות פון דער תורה!

היינט איז אַ שמחת-תורה,
היינט ווערט יעדער יוד אַ העלד.
אָהן פחד, אָהן מורא —
טאַנצט ער אויף גאָטס-וועלט.

וואָס מיר ברויט, ווער מיר אַ דירה!
עס מאַכט ניט אויך אפשר אַ מלחמה
אדני לי — לא אירא...
און די תורה'לע איז מיין נחמה!

זאָרג ניט, יודעלע, פאַר פרנסה,
נעהם ארום די תורה'לע פעסט!
דער, וואָס גיט רעגען און ראָסע,
ביי אים זענען מיר אויף אייביגע קעסט!

עס איז מיין געוועלב אָהן סחורה —
אָבער אַ יוד בין איך דאָך!
מיין סחורה איז די תורה,
און גאָט אין הימל לעבט אויך נאָך...

איך טרינק וואַסער און פיהל אַ טעם
פון וויין, און מאַך אַ לחיים;
און איך זינג מיר גלייך צום גראַם:
לשנה הבאה, יודעלעך, בירושלים!

דער ליבער פעטער ישמעאל,
וועט אונז נאָך אַליין בעטען;
דאָס הייליגע לאַנד ארץ-ישראל,
וועט ער פאַר אונז אָבטרעטען...

אַך, ציון, ציון איז אונזער נחמה!
אונזער לאַנד, אונזער בכורה:
אַהין ציהט אַ יודענס נשמה, —
אַהין הייסט אויך די הייליגע תורה.

גאָט, די תורה. און דער יוד
איז אַ קאָאַליציע נישט צו בעזיעגען!
זינגט זשע יודעלעך, אַ שמחת-תורה ליעד
מיט אַ פרעהליכען שענעם ניגון!

שפּילט אַ פריילעכס לכבוד התורה!
פאַר דער תורה לאָמיר קניהען.
אין גיכען. בימינו במהרה —
וועלען מיר מיט געזאַנג געהן קיין ציון!...

בילדער-אויסשטעלונג פון די קינסטלער-ברידער ציטרין.

בעת מיר זעען אַ בשותפות'דיגע בילדער-אויסשטעלונג, איז אָן אַנגענומענער כלל צו שרייבען וועגען יעדען קינסטלער באַזונדער. און מיט רעכט: איז דאָך יעדער קינסטלער אַ וועלט פאַר זיך. רעדט דאָך יעדער מיט זיין אייגענאַרטיגע שפּראַך. דאָסמאָל אָבער וועלען מיר נישט רעדן וועגן יעדן ברודער באַזונדער (הגם יעדער פון זיי האָט זיך זיין אייגענעם אינדיווידועלען צוגאַנג צו מאָלעריי און אויך זיין אייגענאַרטיגען קאָלאָריט און אויפפאַסונג) נאָר מיר וועלן רעדן ווי וועגן איין גרויסע זאַך, וואָס איז געשאַפן דורך איין געניטער קינסטלערישער האַנט. פאַלט אונז דען, למשל, איין צו טראַכטען אָדער צו שרייבען וועגן יעדען מוזיקער באַזונדער, בעת מיר הערן אויספירען בעטהאָווענס אַ קאָנצערט, אָדער אַ באַרימטע אָפּערע? דאָס זעלבע אויך מיט די ברידער הענריק און יאַקוב ציטרין — ביידע דערגענצען זיך און זייערע שאַפונגען, זעען אויס צוזאַמען ווי וואונדערבאַרע קאָמפּאָזיציעס.

סך-הכל זענען דאָס נאָך גאָר יונגע קינסטלער, וועלכע האָבען ערשט נישט לאַנג געענדיקט די וואַרשאַווער קונסט-אַקאַדעמיע אונטער דער געניטער אָנפירונג פון גרויסען מייסטער טאַדעאוש פּרושקאָווסקי און דאָך האָבען די ברידער שוין באַוויזען מיט זייערע געציילטע עפענטליכע אויסשטעלונגען צו שטעלען פעסטע און זיכערע טריט אין דער ברייטער וועלט פון קונסט-מאָלעריי. האָבען אויך שוין באַקומען אויסצייכנונגען.

די היינטיגע בילדער-אויסשטעלונג פון די ברידער ציטרין באַווייזט, אַז אויף זיי האָט נישט געהאַט די מינדעסטע השפּעה די פאַרעלטערטע טראַדיציע פון מאָלן לויט אַ באַשטימטען פאַרשריבענעם רעצעפּט, ווען ס'האָט געמאָלן אַבסטראַקטע בילדער, וואָס האָבען נישט פאַרמאָגט קיין שום רעאַל לעבען, נאָר געווען אַ קונסט לשם קונסט. און דאָ אָטעמען די בילדער פון די ברידער מיט געוואַגטקייט, אַמתדיקייט, חוצפה, דרייסטקייט, געזונטקייט און ממילא — מיט לעבען.

עס וואָלט אָבער געווען אַ טעות צו מיינען, אַז אין זייערע בילדער זענען פאַראַן ווינציג שטימונג. אדרבה — דאָס זענען צאַרטע שטימונגס-מאָלער, וועלכע האָבען גרויס פאַרשטענדניש פאַר דעם מינדעסטען געגענשטאַנד, קינסטלער וועלכע קענען פאָטערליך צערטלען אפילו דאָס שפּראָצענדע גרעזעל אַזוי, אַז מיר זאָלען דערהערען דעם שטילען שאָרך פון דעם גרעזעלס וואַקסען. דאָס איז דערפאַר, וואָס זיי קענען אויפכאַפּען דעם פאַרבען-שפּיל צווישען ליכט און שאָטען און דערפאַר אָפּערירען זיי אַזוי דרייסט מיט דער פאַרב. קומען דעריבער זייערע בילדער אַרויס נאַטירלעך און אמתדיק. מיר זעען ניט זייערע בילדער, נאָר מיר לעבען זיי דורך. זיי גיבען נאָך צו—די בילדער זייערע — אַ קינסטלערישע אייגענאַרטיגע פאָרם.

די הויפּט-טעמע פון דער היינטיגער אויסשטעלונג איז — ווי ביי אַ סך קינסטלער אין פּוילען — קוזמיר.

ווען מיר קומען אַריין אין די דריי גרויסע זאַלען פון „אינטעליגענטן-קלוב" אויף שיענקעוויטשאַ 4 פאַרגעסט מען, אַז מען איז אויף אַ בילדער-אויסשטעלונג פון די ברידער ציטרין, נאָר מיר האָבען אַ בעגריף, אַז מען געפינט זיך אין קוזמיר. מיר זעען דאָ: קוזמירער פאַרטאָג, מיטאָג-צייט, פאַרנאַכט, דעם קוזמירער מאַרק מיט זיין גאַנצען האַראַמידער, די געסלעך מיט די איינגעהויקערטע הייזלעך און פאַרביקע דעכער, די ווייסל, די שול, די אַרומיגע פּייזאַזשען און אפילו די מאָלער, מיט וועלכע עס ווימעלט אַזוי קוזמיר, זענען אויך פאַראייביקט געוואָרען אויף די לייוונטן פון די ברידער ציטרין.

מיר וועלען זיך דאָ אָפּשטעלען אויף עטליכע פון זייערע אייל-בילדער: „קוזמיר פאַרטאָג" (נום. 1): אויפ'ן ערשטען פּלאַן צייכענט זיך די ווייסעל, איבער וועלכע עס הענגט אַ בלוייליכער נעפּל, וואָס פאַרהילט דאָס גאַנצע שטעטעלע און שאַפט מיט די זאַפטיקע טענער אַזאַ מאָדנע שטימונג. אַז אונזער אויג קען זיך גאָרנישט אָנזעטיקען מיט דער נאַטירליכער שיינקייט פונם קליינשטעטלדיקען באַגינען. צווייט בילד: „אַ זומערדיגער טריבער טאָג ביי דער ווייסל" (נומער 9): די שיפלעך שטייען שווער ביים ברעג. די רוישנדיגע פּאַליעס האָבן איינגעשטילט, איז זי, די ווייסעל, שטום און רוהיג. דער הימעל וואָס איז אויסגעשפּרייט איבער די שיפען צערייסט זיך ערטערווייז און גיט צו דעם בילד פיל לירישע פּאָעזיע. פון דער ווייטענס זעהט זיך דער קוזמירער ברעג, וואָס שטייט שטיל און פאַרטראַכט. דאָס דאָזיגע בילד איז זייער פּסיכאָלאָגיש און מיט גרויס קענטשאַפט געמאָהלען. מען זעהט ווי דעם קינסטלערס אויג האָט דאָ נישט פאַרפעלט קיין איין מאָמענט אויפצוכאַפּן.

נאָך אַ בילד: „גאַסען הענדלערינס" (נום. 4): צעוואָרפען מיט די קוישלעך עפּל, פּאָמידאָרען און גרינוואַרג שטייען די מאַרק-הענדלערינס איינגעהילטע אין פאַטשיילעס און פאַרקויפען זייער סחורה. וויפל פּראַצע — זעהט מען — און שווע-

(סוף אויף זייט 4)

צוליב אַ פּאַטאַלען טעות זיך פער'סמ'ט 4 מענשען

אנשטאט קאקאא ארייגגעשיט ארשעניק.

אויף זשעראַמסקי 30 וואָהנט דער בעקאַנטער אידישער סוחר ה' צימער-מאַן מיט זיין משפּחה.

פאַר יום-טוב, זונטאָג, איז צו איהם געקומען צו-גאַסט זיין שטימע טאָכטער מיט איהר 10-יעהריגע טעכטערל לאָלא.

פרוי צימערמאַן האָט זיי געוואָלט מכבד זיין און האָט געמאַכט פאַר אַלע קאַלאַציע. אַזוי ווי די טעכטער האָבען געוואָלט טרונקען קאַקאָא האָט זיי די פרוי צימערמאַן (וועלכע איז זייער שטוף-מוטער) דאָס צוליב געטוהן. ביים פערקאָכען האָט זי בעמערקט, אַז זי האָט צו ווייניג צוגעשטעלט און האָט צוגעשיט אַביסל קאַקאָאַ. די צוגעשיטע קאַקאָאַ איז אָבער נישט געווען קיין קאַקאָאַ, נאָר... אַרשעניק, וועלכער איז געלעגען פערפּאַקט אין אַ פּראָשעק נע-בען די שפּייז-פּראָדוקטען.

ווען די שטימע טאָכטער און איהרע צוויי שוועסטערן מאַניאַ און רעניא, ווי אויך דאָס 10 יעהריג איינקעל לאָלא האָבען דעם קאַקאָאַ אויסגעטרונקען, האָ-בען זיי באַלד בעקומען שטאַרקע שמערצען אַזוי, אַז עס איז געפאַלען דער חשד, אַז די 4 פּערזאָן האָבען זיך פער'סמ'ט. די פרוי צימערמאַן, וועלכע האָט דערזעהען איהר שרעקליכען טעות האָט אויפגעהויבען אַ געוואַלד און אַלאַרמירט די שכנים, וועלכע האָבען באַלד גערופען דעם ד"ר וו. פינקעל-שטיין און דעם פעלדשער גרינשטיין. מ'האָט ביי יעדען פון די אוועקגעפאַלע-נע אויסגעפּלומט דעם מאָגען און אַזוי-אַרום אַלע 4 אָפּגעראַטעוועט. דער צו-שטאַנד פון איינער פון די פער'סמ'טע, פון דער פריילין מאַניאַ צימערמאַן, איז געווען זעהר אַנ'ערנסטער, אָבער אויך איר איז געלונגען אָבצוראַטעווען.

וואַרשאַווער „קאַלעגעי" געקומען קיין ראַדאָם בע'גנב'ענען זיין בעקאַנטען אינזשיניער.

דער ראַדאָמער אינזשיניער יוסף ב. זייענדיג אין וואַרשאַ האָט זיך בעקאַנט מיט אַ געוויסען שלמה וואַקס. דער נייער בעקאַנטער האָט אויף דעם אינ-זשיניער געמאַכט גאָר אַ פיינעם איינדרוק און ער האָט מיט איהם פערברענגט אַ געוויסע צייט אין וואַרשאַ.

אינזשיניער ב. איז געווען זעהר צופרידען פון דער קענטשאַפט און ווען ער איז אָפּגעפאָהרען צו זיך אהיים קיין ראַדאָם, האָט ער טאַקע איבערגעלאָזט וואַקסען זיין אַדרעס, בעטענדיק איהם, אַז ער זאָל איהם וויזיטירען ווען ער וועט זיין אין ראַדאָם. וואַקס האָט זיך נישט געלאָזט לאַנג בעטען און געקומען קיין ראַדאָם, צו זיין בעקאַנטען אינ-זשיניער. דאָ האָט ער זיין בעקאַנטען נישט געטראָפען. ער האָט אָבער אַזוי מאַניפּולירט און אָנגעגעבען אַזעלכע סימנים, אַז מ'האָט אים אַריינגעלאָזט אין דער וואוינונג פון וואַגען ער האָט אויסגעגנב'עט אַ שרייב-מאַשין און אַ נייעם אַנצוג פון זיין נייעם פריינד.

וועגן דער גנבה האָט ה' ב. געמאָל-דען אין דער פּאָליציי און צו זיין אי-בעראַשונג געוואָהר געוואָרען, אַז די גנבה האָט אויסגעפירט זיין נייער בע-קאַנטער פון וואַרשאַ — וואַקס, וועלכער איז גאָר אַ בעוואוסטער גנב.

וואַקס איז דורכ'ן היגען געריכט פער'משפּט געוואָרען אויף 2 יאָהר תפיסה.

איצט וועט שוין זיכער ה' ב. זיין פאָרזיכטיג מיט איינלאַדונגען. אר.

דער ערשטער מי שברך אין שוהל פאַרן ערשטען מיטאָג פאַר די אַלטע לייט פון מושב-זקנים.

אויף דער ווענדונג פון דער פערוואַל-טונג פון מושב-זקנים, צו דער היגער יו-דישער בעפעלקערונג וועגען שפענדונגען אין דער פאָרם פון מיטאָגען פאַר די אַל-טע לייט, וואָס איז געווען געדריקט אין אונזער ערב יום-טוב - נומער — האָט זיך אָבגערופען דער בעקאַנטער אייזען - אינ-דוסטריעלער ה' מענדעל הורוויטש.

ה' הורוויטש האָט אין וועלכען טאָג מו-דיע געווען דעם מושב - זקנים, אַז מ'זאָל צוגרייטען אַ מיטאָג פאַר די זקנים דעם ערשטען טאָג סוכות אויף זיין חשבון. חוץ דעם וועט ער אויך זיך אויסקלייבען אַ טאָג אין מיטען יאָהר, ווען ער וועט אויס-האַלטען אַ מיטאָג פאַר'ן מושב-זקנים.

אין הסכם מיט דער דערמאַנטער ווענ-דונג, אין וועלכער עס ווערט געזאָגט, אַז די אַלע, וועלכע וועלען געבען מיטאָגען, וועלען דערמאָנט ווערען אין אַ בעזונדע-רען מי שברך ביי קריאת-התורה אין שוהל — האָט דער פרעזעס דען אין ערשטען טאָג סוכות געלאָזט מאַכען אַ מי שברך דעם ה' הורוויטש אין שוהל, מנדב זיי-ענדיג דערביי 3 זלאָטעס. ה' דען האָט גלייכצייטיג גערעדט אין שוהל פאַר דעם גרויסען עולם מתפללים, וועגען דער נויט-ווענדיגקייט און בעדייטונג פון דער נייער תקנה.

דער ה' מענדעל הורוויטש איז געווען דער ערשטער, וואָס האָט מיט זיין מיטאָג אַריינגעפיהרט די נייע תקנה אין לעבען.

פון ראַדאָמער ספּאָרט.

ק. ס. נורדיה ק. ס. גוויאַזדאַ 3:1 1:1

לעצטענס איז דאָ פאָרגעקומען אַ פוטבאָל מעטש צווישען די 2 אידישע מאַנשאַפטען נורדיה און גוויאַזדאַ וועגן דער מייסטערשאַפט „צ" קלאַס. נורדיה האָט דערהאַלטען אַנ'אונערוואַרטעטען נצחון איבער גוויאַזדאַ מיט דעם רע-זולטאַט 3:1. ביז דער פויזע 1:1. דאָס מאָהל האָבען געשפּילט די נורדויער גוט און אַמביציעז און האָבען אויף דעם זיעג פערדיענט. אַלס ריכטער איז געוועזען גוט ה' סאַווא.

הפועל — נורדיה (1:0) 3:1

אין אַ פריינדשאַפט'ס - מעטש האָבען זיך דעם פערגאַנגענעם דינסטאָג גע-טראָפען די 2 אידישע מאַנשאַפטען הפועל און נורדיה. געפונען האָט די שטאַרקערע מאַנשאַפט הפועל מיט דעם רעזולטאַט 3:1. ביז דער פויזע 1:0. די גאָלען פאַר די זיעגער האָבען געשאָסען: מאַרקיעוויטש און מאַרא.

דעם מעטש האָט געפיהרט ה' טשי-כאַווא.

טשאַרני — פּראַך 1:1 1:2

וועגען דער מייסטערשאַפט פון „א" קלאַס איז דאָ פאָרגעקומען אַ מעטש צווישען טשאַרני און פּראַך פון פּיאַנקי. נאָך אַ פערביסענעם קאַמף האָט געזיגט די מאַנשאַפט פון טשאַרני מיט 2:1. ביז דער פויזע 1:1. גאָלען פאַר טשאַרני האָבען געשאָסען: האָפמאַן און באַיאַן, פאַר פּראַך סאַלעק. דער זיעג פון טשאַר-ני איז אַ פערדיענטער. ריכטער איז גע-וועזען ה' בוקאַווסקי. אר.

ŻĄDAJCIE
TYLKO
„RIKSZA"
GUM..?
JEDWABNE

פ א ד ע ר ט א י ב ע ר א ל
נאָר די בעסטע ליכט
«מ ע ט ר א פ א ל»

אויסגענאַרט אַנ'אַנצוג אין אַ יודישער פירמע.

פאַר דעם שווינדעל האָט ער בעקומען 3 חדשים ארעסט.

אין דער פירמע זיגמאַן זשעראַמסקי גאַס 21 איז אַריינגעקומען אַ געוויסער וולאַדיסלאַוו קאַשינסקי, וועלכער האָט זיך פאָרגעשטעלט אַלס אַרבייטער פון דער היגער נעוועהר-פאַבריק און גע-בעטען מ'זאָל איהם פערקויפען אַנ' אַנצוג אויף קרעדיט. די פירמע נישט האָבענדיג קיין פערדאַכט, האָט איהם קרעדיטירט 100 גילדען. ווען עס איז אָבער געקומען צו צאָלען דאָס ערשטע וועקסעל האָט קאַשינסקי עס געלאָזט צום פּראָטעסט. די פירמע, וועלכע האָט זיך מיט דעם ענין פעראינטערעסירט, איז געוואָהר געוואָרען, אַז קאַשינסקי איז גאָר נישט קיין אַרבייטער אין דער דערמאָהנטער פאַבריק נאָר ער האָט מיט דעם אויסרייד אויסגענאַרט.

וועגען דעם פאַל איז געמאָלדען גע-וואָרען אין דער פּאָליציי און וולאַדיס-לאַוו קאַשינסקי איז מיט עטליכע טעג צוריק געשטאַנען פאַר בעשווינדלען די פירמע זיגמאַן פאַר דעם שטאָט געריכט.

די שולד איז דעם שווינדלער דער-וויזען געוואָרען און וולאַדיסלאַוו קאַ-שינסקי איז פערורטיילט געוואָרן אויף 3 חדשים אַרעסט. דערביי איז איהם די שטראָף אָבגעלעגט געוואָרען אויף 3 יאָהר. ז. ר.

(סוף - פון זייט 3)

רע זאָרג פאַר'ן קאַמף מיט דער פּרנסה עס ליגט אויסגעגאָסען אויף זייערע פון פראָסט און פון זון אָפּגעברענטע פּנימער. צו גאָר: „דאָס אָרימע געסל" (נום. 5): די זון גלעט דאָ די אָרימקייט ווי זי וואָלט וועלען אָפּצאָהלען דעם חוב פונם לאַנגען שווערען ווינטער. הגם דער קינ-סטלער האָט אונז דאָ נישט אַרויסגע-פיהרט די מענשען פונם געסל, אָבער... מיר פילן ווער די איינוואוינער פון דעם געסל זענען. אָדער: „זון-אונטערגאַנג" (נום. 10): מען זעהט דאָ ווי די זון טרעט אָפּ איהר אָרט פאַר דער לבנה, אָבער אוועקגעהענדיג פאַרגעסט זי נישט זיך צו געזעגענען מיט'ן וואַלד, מיט די בוי-מער און מיט דעם גאַנצען אַרום. ווע-מען זי גלעט און רוימט איין: מאָרגען וועל איך אייך ווידער וואַרעמען. צו אַ הויך-קינסטלערישען ניוואָ געהערן אייך די בילדער: „די מאָלערין ביי דער אַר-בעט" (נום. 7), „אַלטע הייזער" (נום. 8) און „די וועשין" (נום. 23). אָבער פון אַ נישט קלענערן ווערט זענען אויך זייערע אַקוואַרעל - בילדער, וועלכע זע-נען געמאָהלען אין ליכטיגע, פריידיקע טענער, וואָס דערמאָנען שטאַרק אין וואָן-גאָג און אין סעזאַן. די דערמאָנטע אַקוואַרעלען וועלן זיכער פאַרנעמען אַ אָנגעזעהען אָרט אין דער עקספרעסיאָ-ניסטישער מאָלעריי.

ווי דערמאָנט, אָפּערירען די ברידער ציטרין דרייסט און געניט מיט די פאַר-בען-פלעקען אונטער דער דיסציפּלין פון אַ הויכען וויסען אַזוי, אַז יעדער קאָנפראָנטאַציע פון קאָנטראַסטען-קאָלי-רען שאַפט צוזאַמען אַ האַרמאָנישע גאַנצקייט. ווען מיר קוקען זיך איין אין די אויסגעשטעלטע אַרבעטען איז שווער צו גלויבען, אַז אָט די יונגע הענט האָ-בען דאָס געמאָהלען. עס זעהט גיכער אויס ווי דאָס אַלץ איז געשאַפען דורך אַ צויבער-שטעקעלע. מען קען זיך פּשוט נישט אָפּרייסען פון די בילדער. וואָס מערער מיר קוקען זיך איין אין זיי — אַלץ מערער רעדען זיי צו אונז און פאַר-טיגען אונז מיט זייערע זיסע כישוף-טענער. אַ סך פון זיי זענען געמאָהלען אַזוי שטיל, רוהיג און צאַרט, אַז זיי דערמאָנען אין רעמבראַנדטן.

די אויסשטעלונג פון די ברידער ציטרין איז פון אַ גאָר הויכער מדרגה, מיט אַ מוזעאַלען ווערט. קען אויך דינען ווי אַ מוסטער פאַר אַ סך מאָלער.

גבריאל וויססמאַן.

ראַדאָמער אַרבייטער-טוּוער בעשאָנקען געוואָרען מיט פערדינסט-קרייץ.

דער היגער אַרבייטער טוּוער בער פיינענבוים, איינער פון די עלטסטע אָנפיהרער פון ראַדאָמער „בונד", מיט-גליעד פון קהלה-ראַט, האָט בעקומען אַ מעלדונג, אַז דער מלוכה-פּרעזידענט האָט איהם בעשאָנקען מיטן אָנאָבהענ-גינקייט'ס-מעדאַל פאַר זיין אָנטייל אין די קאַמפען פאַר פּוילענס בעפרייאונג. פיינענבוים איז פאַר זיין אַרבייט אין דער בעפרייאונג'ס-בעוועגונג אָבגעזעסען אַ לענגערע צייט אין דער צאַרישער תפיסה.

גלייכצייטיג איז מיט אַ גאָלדענעם פער-דינסט-קרייץ בעשאָנקען געוואָרען דער בעקאַנטער פּעפּעסישער טוּער, ד"ר קלעמעס-קרויס, געוו. סענאַטאָר און איצ-טיגער פאָרזיצער פון שטאָט-ראַט.

לאָלא פאָלמאַן אין ראַדאָם

דער אידישער טעאַטער - עולם וועט דעם היינטיגען מאָנטאָג און דינסטאָג האָבען דעם אמתן עונג יום-טוב: לאָלא פאָלמאַן קומט צו אונז קיין ראַדאָם! און מיינט איר, אַז זי קומט בלויז זינגען די האַרציגע לידער? — ניין! דאָסמאָל קומט זי צו אונז זינגען און זאָגען. זי קומט, הייסט עס, אַ חוץ זינגען איהרע האַרציגע בעטעמטע לידער, וועלכע נע-מען אַזוי שטאַרק אויס — אויך שפּילען טעאַטער. און נישט אַליין קומט זי, נאָר מיט אַ פיינעם אַנסאַמבל.

דער ברייטער יודישער טעאַטער-עולם וועט זיכער אויסנוצען די געלעגענהייט און גיין זעהען און הערן אונזער באַ-ליבטע לאָלא פאָלמאַן מיט איר געקלי-בענעם אַנסאַמבל.

אַביסעל הומאָר

הושענות

מיידלעך (נאָכן רעמאַנס): כלולות יופי.
ווירטסלייט: אום איני חומה.
מלחמה-גביר: אדם ובהמה.
אָרגאַניזאַטאָרען פון בלימעל - טעג: פרחים להנעמך.

אַ גוט קוויטל

מאַן (צום ווייב, אַהיימקומענדיג פון שוהל): זאָלסט זיך האָבען אויסגעבעטען אַ גוט קוויטעל.

משרת: דער סעקוועסטראַטאָר איז טאַקע נאָר וואָס געווען און איבערגע-לאָזט אַ קוויטעל.

חול - המועד'ניקעס אין ראַדאָם

דער פּראָווינצער חתן און די ראַדאָמער כלה

קיין ראַדאָם איז געקומען אויף חול-המועד אַ בחור „שויען" אַ כלה. זיצענ-דיג אין דער צוקערניע, שמועסט מען וועגען דער שיינער פּאָוויעטזשע, וועגן אויסגעשטערנטען הימעל, לבנה, א. אז. וו. פּלוצים זאָגט דאָס מיידעל:

— אוי פּאַניע, האָט איר אַ פּאָר לאַנגע אויערען!

— יאָ, יאָ. כ'האָב טאַקע נאָר וואָס געטראַכט וועגען דעם, אַז מיט מיינע אויערען, ווען איך האָב נאָך איהנ'ס קאָפּ, וואָלט איך געווען אַ פּאַרטיגער אייזעל — האָט דער פּראָווינצער בחור געענטפערט.

אַ נ אַ נ ס

ס'איז שוין נאָך הושענה רבה. יע-דער האָט שוין זיין קוויטעל.

אין שייכות דערמיט, מאָך איך באַ-קאַנט, אַז איך נעהם ווידער אָן פרישע קליענטען. ווירטסלייט, פּראַצענטניקעס, מאַכערס, „עסקנים". יונגע מענזשאַט-קעס, קעסט-איידימלעך קענען זיך ווי-דער מעלדען.

מיט אַכטונג: ד ע ר ש ט ן

געגעסען מחוץ לסוכה

געווען איז עס די 2-טע טעג סוכות. איינער האָט געהאַלטען ביים שטאַרבען. רופט ער צו דעם רב און זאָגט צו אים:

— רבי, איך דאַרף אַ תשובה. איך האָב שטאַרק געזינדיגט.

— מיט וואָס האָסטו דאָס אַזוי שטאַרק געזינדיגט — פרעגט איהם דער רבי..

— איך האָב געגעסען מחוץ לסוכה

— מאַ, מאַכט דער רב — ס'איז נישט אַזאַ געהאַלדיגע זינד. קאָנסט גאַנץ רו-היג שטאַרבען... איבריגענס, ווי פאַלט אויס צו עסען מחוץ לסוכה?

כ'האָב נישט געהאַט קיין עצה רבי, ס'איז געווען אַ קאָטלעט פון בשר קוויטש.

מיין טענה צום רבונו של עולם

אַ תחינה אַזאַ אויף הושענא רבה

רבונו של עולם
איך האָב צו דיר אַ טענה:
אונז שלאָגען אַלע
און מיר שלאָגען די הושענא
אַלע פעלקער זינדיגען
פון גאָר אַלטע צייט
און אונז האָסטו רבונו של עולם
געגעבען דעם על חטא

אַ לייכטער פאַרדינער

מ ח ו ת ן: איהר זאָגט, אַז דער חתן האָט אַ לייכטע פּרנסה, מיט וואָס האַנדעלט ער?

ש ד כ ן: ער האַנדעלט מיט פוך.

ים - שטימונג

צווישען שכנ'טעס

— זי ווייסען, איך בין נעכטען גע-ווען ביי דער נייער שכנטע אויפן צווייי-טען שטאָק. האָב איך באַמערקט, אַז דאָרט איז אַ ים-שטימונג.

— וואָס הייסט, דאָס אַ ים-שטימונג?

— דער מאַן ריפט דאָס ווייב „פלאָנ-דרע" און זי איהם — „באַלוואַן"...

ווער זענען די ראדאמער קאנדידאטען צום סיים.

דאנערשטאג האלב צוועלף פארמיטאג האט זיך פערזאמעלט דאס וואל-קאלעגיום אין א צאהל פון 163 דעלעגאטען אין טעאטער „ראזמאיטאשטשי", בכדי אויסצוּוועהלען קאנדידאטען אויף דעפוטאטען צום נייעם סיים.

דער ערשטער מעלדעט אן קאנדידאטען פראפ. מאלויא (מצד אזאן) אין זיין ליסטע פיגורירען 4 קאנדידאטען: 1) פולק. זבאראווסקי (געבוירען אין ראדאם וואו ער האט געקעמפט מיט צאראט פאר פוילענס אונאבהענגיקייט) 2) קוואפישעוויטש (רעיענט אין קאזשעניץ) (3 גאלעווסקי (בורמיסטוש אין זוואלין) (4 פיקולסקי (לאנדווירט אין ראשקע).

עס זענען א חוץ דעם אויך ארייגעטראגען געווארען נאך אנדערע ליסטעס, אין וועלכע ס'האבען פיגורירט די קאנדידאטען: פעטרישאוויטשאווא, קוראמניאק (פון גזיאוויץ) אויראווסקי (פרעזעס פון דער האנדווערקער-רעסורסע) און קודראווצעוו (בעאמטער פון דער ארטיגער געוועהר-פאבריק).

בעת דער אבשטימונג זענען אויסגעוועהלט געווארען די ערשטע פיער וואס זענען געווען ארויסגעשטעלט אויף מאלויא'ס ליסטע. זיי האבען דערגרייכט פאלגענדע צאהל שטימען:

פיקולסקי 75 שטימען; זבאראווסקי — 63; קוואפישעוויטש — 59; גאלעווסקי — 56.

די דאזיגע 4 זענען אויסגעוועהלט געווארען אלס קאנדידאטען.

דער היגער „ראבאטניק" אין זיין בעריכט וועגען דער פערזאמלונג פון די וואהל-דעלעגאטען שרייבט:

„עס נעמט א ווארט די דעלעגאטין פרוי קעלעס-קראוז, וועלכע טרעט-צו איבערלייענען א דעקלאראציע אין נאמען פון די קלאסען-פעראיינען און פון דער פעפעסישער פראקציע אין ראדאמער שטאדט-ראט. בעת לייענען די דעקלאראציע נעמט איהר צו דאס ווארט דער פארזיצענדער פיעטרושעוויטש, ביי א הויכען פראטעסט פון די דעלעגאטן. ח' קעלעס-קראז פראטעסטירט און פאדערט אנצוּווייזען דאס ארטיקעל פון דער וואהל-ארדינאציע, וואס ערלויבט נישט איבערצולייענען קיין דעקלאראציע. איהר פאדערונג בלייבט אהן ענטפער.

דער „ראבאטניק" ברענגט דעם פולן טעקסט פון דער דעקלאראציע, אין וועלכע ס'ווערט צוו. אנד. געזאגט: „באלעגענדיג א דעצידירטען פראטעסט געגען דער יעצטיגער וואהל-ארדינאציע, שטעלען מיר פעסט, אז אין אזעלכע בעדינגונגען בעטראכטען מיר פאר נישט מעגליך ארויסצושטעלען קאנדידאטען, ווי אויך צו נעמען אנ'אנטייל אין די וואהלען".

דער „ראבאטניק" גיעט אויך אן, אז ס'זענען געווען 27 נישט גילטיגע שטימען, אין דעם 26 ווייסע צעטלען.

• • •

דער היגער „דזיען-דאברי", ווארפט פאר דעם מאגיסטראט, אז ער האט נישט גוט פונאנדערגעקלעבט די בעקאנטמאכונגען וואו און ווען די וועהלער דארפען קאנטראלירען זייערע נעמען אויף די ליסטעס, און דערפאר מעלדען זיך צו איהם וועהלער, וועלכע בעקלאגען זיך, אז זיי ווייסען נישט וואו עס געפינט זיך די לאקאלען פון די וואהל-קרייזען. ער פאדערט אנ' אויספארשונג, צי דאס איז סאבאטאזש, אדער פערנאכלעסיקייט.

קאמוניסטישער פראצעס געגען 4 יוד. יונגעלייט.

אין ראדאמער קרייז - געריכט איז פארגעקומען א פראצעס געגען 4 יודישע יונגעלייט, וועלכע זענען בעשולדיקט געווארען אין פיהרען א קאמוניסטישע טעטיגקייט אויפן היגען שטח.

די נעמען פון די יונגעלייט זענען: יצחק בארענשטיין א סטאליאר, ישראל מענדעל וויינגארטען א בעקער, יצחק קאהן א שניידער, סאלא גאטליעב, געוועזענע קעלנערקע אין אידישען געזעלשאפטליכען קלוב.

אלע זענען נאך פון יונגען עלטער: פון 18 ביז 20 יאהר.

געגען אלע 4 רעדט דער בעשולדיגונג'ס-אקט אין א שווער בעלאסטענדע שפראך. לויט איהם האבען זיי ביז'ן 1-טען מאי ה. י. ביז צום מאמענט ווען מ'האט זיי ארעסטירט, איינגעארדענט אגיטאציע-פערזאמלונגען אין פערשידענע פונקטען פון שטאדט, פונאנדערגעקלעבט קאמוניסטישע אויפרופען צווישן דער ראדאמער בעפעלקערונג, איבערהויפט אין די פארשטעדט. צו דעם האבען זיי געזאמעלט געלד פארן רויטען שפאניע. די ארבייט האבען זיי אויפגעפיהרט, אלס מיטגלידער פון דער פוילישער קאמוניסטישער פארטיי, זינט א לענגערע צייט.

נאכן דערהאלטען פערטרויליכע אינפארמאציעס, האט די ראדאמער פאליציי אונטערגענומען אנ'אבסערוואציע פון וועלכע דער רעזולטאט איז געווען, אז זיי זענען געווארען ארעסטירט און איבערגעגעבען געווארען צו דער אויספארשונג'ס-מאכט.

אויפן פראצעס האט זיך קיינער גישט פון זיי מודה געווען. זיי האבען ערקלערט, אז נישט זיי האבען גענומען וועלכען ס'איז אנטייל אין קאמוניסטישע ארבייט און נישט זיי געהערען צו דער דאזיגער פארטיי. זיי קענען' נישט צומאלט איינעם דעם צווייטען.

די בעשולדיגונג'ס-עדות האבען אנדערש געזאגט און געליפערט בעלאסטענדיגען שטאף.

דער פראצעס האט זיך פערצויגען ביז שפעט אין אוועגד. דאן איז געווארען ארויסגעטראגען דער אורטייל, לויט וועלכען בארענשטיין איז פער'משפט געווארען אויף 3 יאהר; וויינגארטען — 2 יאהר; קאהן — איין יאהר מיט אבלעגען אויף 5 יאהר די שטראף. גאטליעב איז פער'משפט געווארען אויף אויסבעסערונג'ס-הויז.

אלע 4 פערלירען די בירגער-רעכט אויף 5 יאהר.

ווער האט גליק?

— מען דארף האבען מזל צו אלעם — אז מען האט נישט קיין גליק, טויג נישט, קיין זאך געלינגט נישט. מען קען אפילו מיט א קנעפל אין לעכל נישט טרעפען. האט זיך פילאזאפירט דער באנק-וועכטער ה' וואויטשעך.

— האסט רעכט. אז מען איז א שלימזל איז טאקי נישט גוט. אז דער שלימזל טשעפעט זיך צו צו עמיצען קען מען אים אפילו נישט אפרייסען... — האט זיך געקלאגט א אינקאסענט פון דער זעלבער באנק.

— וואס יאמערט איהר, האט זיך אריינגעמישט דער שאפער פון דירעקטארס אויטא, ווער זאגט אים, אז עס איז שלעכט אויף דער וועלט? איך באדויער נישט... איך פאר שוין אזויפיל יאהרען און האב נישט געהאט קיין אומגליקס-פאל.

— ער האט זיך טאקע מיט וואס צו גרויסען א בר-מזל! — האט געחוזקט דער וועכטער.

נו, געוויס — האט אויפגעקלערט דער שאפער — וואס קומט מיר ארויס פון זארגען און פילאזאפירען ווער עס ווערט געבארען מיט מזל און ווער ניט... עס איז ניט ריכטיק, יעדען איינעם טרעפט זיך אין לעבען א גליקליכע קארט, מען דארף אבער ניט זיין קיין שוטה, ניט דורכלאזען און זיין געדולדיק.

— זעט נאר, ווי ער פרעדיקט מאראל!

— מאראל פרעדיק איך ניט, אבער איך קלאג ניט אויף מיין מזל. איינמאל האט מיר צוגעשפילט און עס איז שוין מיר גוט.

— וואס איז געשעהן? דערציילט—האבען ביידע מיט נייגעריגקייט געפרעגט.

— איך האב באקומען אכט טויזענט זל.. איך האב ג ע ע פ ע נ ט א געשעפט צוזאמען מיט אן ערלעכען שותף און מיין מארגען איז שוין געזיכערט. פון וואנען איך האב עס באקומען? פון הימל ניט. איך האב עס געוואונען אין פאריגען מאנאט אויף דער לאטעריע.

— האסט גליק! — האט מיט קנאה געזאגט דער וועכטער.

— ווער ווייס... אפשר טאקי פרובירן?

— האט זיך אפגערופען דער אינקאסענט.

— עס איז ניט קיין גרויסע ריזיקע?

— אן ספק. אז מען דארף פרובירען

— האט אונטערגעהאלטען דער שאפער

— גליק דארף מען ביי קארטען, אבער אין דער לאטעריע געווינט יעדער צווייטער לאס.

— ער האט רעכט, לאמיר גיין ה' וואויטשעך! לאמיר בשותפות נעמען א פינפטעלע! די ציונג פון דער 1-טער קלאס הויבט זיך שוין אן, לאמיר עס ניט אפלייגען און לאמיר גיין!

„ארט" עפענט א שולע פאר מיידלעך ביז 18 יאהר

דער היגער „ארט" האט בעקומען א קאנצעסיע פון קראקאווער קוראטאריום צו עפענען אנ'אייניאהריגע שולע פאר מיידלעך פון 14 ביז 18 יאהר, וועלכע ווילען זיך לערנען שניידעריי.

די שולע וועט ווערען טעטיג אין א קורצער צייט ארום. עס איז נאר בעלאנגען אין די שילערינס גופא און וואס פריהער ס'וועט זיך מעלדען א געהעריגע צאהל, אלץ פריהער וועט די שולע געעפענט ווערען. ביים היינטיגען טאג לערנען אין „ארט" נאר אזעלכע מיידלעך, וואס זענען עלטער פון 18 יאהר. יונגערע איז נישט געווען ערלויבט אנצונעמען.

די טעג איז געקומען קיין ראדאם דער דעלעגאט פון דער ווארשאווער ארט-צענטראלע'ה' אסטאשינסקי, וועלכער האט אבגעהאלטען לענגערע בעראטונגען מיט דער היגער ארט-פערוואלטונג, וועגען דער ווייטערדיגער ארבייט. ה' אסטאשינסקי האט קאנפערירט מיט ביידע האנדווערקער-ארגאניזאציעס: פון רוויינסקא און וויטאלדא.

זיי געהען צו א דין-תורה

אין צוזאמענהאנג מיט דער עקסמיסיע, וואס דראהט דער עזרה און דעם חינוך-ילדים, וועגען וואס מיר האבען געשריבען אין פאריגען נומער פון אונזער צייטונג אינפארמירט מען אונז:

דער פרעזעס פון עזרה ה' איתמר אדלער האט א שריפטליכע בעשטעטיגונג, אז ער האט בעצאלט דירה-געלד ביז קוויעציען ה. י. ער איז שולדיק פאר בלוי צוויי קווארטאלען און נישט פאר קיין צוויי יאהר; דאגעגען דער הויזווירט שלמה זיידענוועבער מאהנט זיך פאר א יאהר דירה-געלד און פאר וואסער. דער חינוך - ילדים ווידער טענה'ט, אז צוליבן סכסוך צווישען זיי ביידע קען ער פערלירען דעם דאך איבערן קאפ. עס איז אלזא געבליבען, אז אלע דריי צדדים זאלען געהן צו א דין-תורה.

די ערשטע טעג סוכות אין ראדאם.

פון גרויס שמחה אזש אבגעבראכען דעם פיטום — שעהנע תפילות אין שוהל.

די ערב סוכות טעג, האבען קנאפּ וואס עדות געזאגט, אז עס דערנענטערט זיך דער „זמן שמחתנו". מ'האט אויך נישט בעמערקט אין די געשעפטען, וואו דער פדיון איז געווען א גאנץ שוואכער.

דער רעגן מיטן קאלטען ווינט וואס האט זיך געשטעלט ערב יו"ט האט נאכמעהר דערדריקט די שטימונג ביי דער יודישער בעפעלקערונג. דאס וועטער אין דער ערשטער נאכט סוכות איז געווען א אפקלאנג פון דער „גוטער" שטימונג אויף דער יודישער גאס.

צומארגענס האט זיך געשטעלט א שיין וואַרים וועטער וואס האט מעגליך געמאכט צו שפאצירען אין די יומער-מלבושים.

היי-יאהר האט זיך געפיהלט א מאנגעל אין אתרוגים און די וואס האבען זיך געפונען אויפ'ן האנדעל'ס-מארק זענען געשטיגען אין פרייז, אזוי, אז נישט יעדער האט זיך געקענט פערגינען איינצושאפען די דאזיגע שענע פרוכט.

איז טאקע א גרויסער טייל בתי מדרשים און מנינים געבליבען אהן אתרוג. צווישען זיי איז אויך געווען דאס מנין אויף זשאביע גאס, וואס געפונט זיך ביים ה' ישראל מושקאטבליט. די יודען פון דארט זענען געווען שטארק בעזארגט און אזוי ווי זיי האבען זיך דערוויסט ביים אתרוגים-סוחר ר' משה דאווידזאהן, אז דאס שכנות'דיגע בית-מדרש פון ר' איטשע מאיר לעסלאו האט צוויי אתרוגים, זענען זיי אריינגעגאנגען בעטען מ'זאל זיי בארגען איין אתרוג. זייער בקשה איז ערפילט געווארען, אבער ס'איז זיי געשעהן א מכשול. דער שמש פון מנין, האבענדיג שוין דעם אתרוג אין האנד, איז פאר גרויס שמחה געלאפען אין אזא אימפעט, כדי וואס שנעלער אנזאגען די בשורה זיין מנין, אז ער האט אויפ'ן וועג, אז ער האט אויפ'ן וועג, אראבגעלאזט דעם אתרוג און ס'האט זיך אבגעבראכען דער פיטום.

דאס מנין אויף זשאביע גאס האט געהאט א פערשטערטען יום-טוב און געמוזט בענטשען אהן א פיטום.

אין דער שטאדטישער שוהל זענען געווען דריי אתרוגים און זיי האבען געהאט אזא „פאוואדזעניע", אז אלע מתפללים האבען זיך געריסען צו זיי. ס'האבען זיך ביי דעם געשאפען קאמישע סצענעס, ווען איינער האט רעקוויזירט דעם אתרוג און א צווייטער דעם לולב און מ'האט זיך געשלאגען ביז מ'האט זיך פערגלייכט. דערפאר וואס אתרוגים זענען געווען ווייניג בנמצא און זיי האבען געקאסט טייער האט יעדער אייסגעשטרעקט די הענד און געוואלט א בענטש-טוהען. חזן ראנטאל האט געמוזט ווארטען א היבשע צייט פאר הלל, ביז א גרויסער טייל פון עולם האט אבגעבענטשט. מ'וואלט געברויכט ווארטען א האלבען טאג, אבער ווען חזן ראנטאל האט אנגעהויבען שעהן זאגען דעם הלל, איז דאס אתרוג בענטשען אבגעלעגט געווארען אויף פארטזעצונג, ס'הייסט אויף נאכ'ן דאווענען. ס'איז דעם עולם א שאד געווען די שעהנע תפילות און געזאנגען פון חזן ראנטאל מיט'ן כאר, וועלכע האבען זיך ביידע טעג סכות אויסגעצייכענט.

פאר דער שחרית'דיגע קדושה קומט דעם דיריגענט דורמאשקין א בעזונדערען ישר-כח פאר זיין גלענצענדע בעארבייטונג און איינשטודירען.

קעלצער כראניק.

ווארשא אקופירט קעלץ...

דער היגער שטעפער - פעראיין איז אמאל געוועזען גוט ארגאניזירט. אין די לעצטע צייטען הערשט א שטיקל כאאס צוליב דעם, וואס די מעהרהייט זענען פארן געהערען צו די פראפ. פעראיינען ביי דער רעכטע פ. צ. און א טהייל ווילען געהערען צום בונדישן, און אויף דעם באדען קומען אויך צו ארומרייסענישען.

היינטיגע וואך (חל-המועד) האט געוויילט אלס פארשטעהער פון די פראפ. פעראיין-צענט. אין ווארשא, ה' שטיינוואקס, וואס האט אדורכגעפירט א רעארגאניזירונג פון די ארבייט. אויך האט די בונדישע ווארשאווער צענט. פון לאנד-ראט אראבגעשיקט איר פארשטעהער דעם ה' פרידמאן

ווי מיר זעהען „געדענקט" ווארשא אין אונז.

ס'וואלט אבער דאך געווינשען געוועזען, אז די ביידע קעמפערישע לאגערן זאלען זיך זעצען צום רונדען-טיש.

זעלבסטמארד פון אנ'ארבייטסלאזען.

פאר'ן קינא „טשווארטעק" איז דער ארבייטסלאזער 52 - יעהריגער אנטאני קראווטשיק בעגאנגען זעלבסטמארד דורך שיסען. אין א שווערען צושטאנד האט מען אים אבגעפירט אין שפיטאל.

ענטדעקטע מיסברויכען

זיינער צייט האט די היגע פינאנץ-קאמער אדורכגעפיהרט א קאנטראל אין די טשענסטאכאווער עלעקטראווניע, וואס איז דאס אייגענטום פון אויסלענדישע קאפיטאליסטען, און ענטדעקט דארטען מיסברויכען, וועגען וועלכע די פראקוראטור פיהרט שוין טיילווייז אנ'אויספארשונג. היינטיגע וואך האט אין טשענסטאכאו געוויילט א מיניסטעריום-קאמיסיע, וואס האט אדורכגעפיהרט אנ-אינספעקציע.

אל תשליכנו לעת זקנה...

דער ארטיגער „מכבי" וואס איז פון שעהנעם לאקאל אויף שעראדזקא גאס בעזייטיגט געווארען, און קען קיין מקום מנוחה געפונען, ארדענט לעצטענס איין דאנסינגען אין באר-לאקאל פון „פיקאדיללי". אזוי זעהט מען נעבעך אויס אויף דער עלטער...

דאס לעבן אין קעלץ.

די ערשטע טעג סוכות אין קעלץ.

יודישע ווירטסלייט וואס לאזען נישט אויפשטעלען קיין סוכות — סכך=מאטעריאל געשטיגען — שטארקע קאניונקטור אויף אתרוגים אפגעבראכען געווארען דער פיטום אין כענטשינער שטיבעל.

דער טראדיציאנעלער „זמן-שמחתינו" יו"ט, איז היי-יאהר אין א בעדייטענדע מאס געשטאנען אונטערן צייכען פון די שווערע יודישע לאגע. אין פיל יודישע הייזער האט מען געמאכט פיעל קלענערע איינקויפען, ווי אין די אמאליגע יארען. אויף אתרוגים האט בכלל געהערשט האסע-פרייזען, און א פיעלווייניג שעהנער אתרוג, האט געקאסט, ביז א דרייסיג זל. אויך פארן פאפולערן סכך-ארטיקעל, האט מען אויך געצאלט געזאלצענע פרייזען ארום 10 גר. א שטיק, און די ארומיגע פויערים האבען געגאסען פון דער גוטער סכך-קאניונקטור. נישט קוקענדיג אויפן שלעכטען הערבסט-וועטער איז דער עולם איבעראל געגאנגען געשמאק צום דאווענען.

אין שוהל האט שעהן געדאווענט חזן נורניצקי מיט'ן כאר. אין „מזרחי" האט מוסף נעדאווענט ה' באראנקיעוויטש, און דעם צאהלרייכען עולם מהנה געווען מיט יאסעלע ראזענבלאט'ס „מפני חטאינו". ס'איז ברייט אויך ארומגערעדט געווארען דארטען דאס שאפען א גמילת-חסד-קאסע פאר די מזרחי-מתפללים. צו דעם צוועק זאל אונטערגענומען ווערן א ברייטע זאמלאקציע. אויסער דעם האבען מיר געהאט צו פארצייכענען קוריאזען.

אזוי האבען למשל יודישע ווירטסלייט אויף קילינסקיעגא גאס, נישט ערלויבט אויפצושטעלען קיין סוכות און אנגעזאגט האבען די ברידער ק—ע, וואס זענען די ווירטסלייט פון דאזיגען הויז — זייער סטרוזש דאס ר'זאל אכטונג געבען מ'זאל חס וחלילה די סוכה נישט אויפשטעלען. כאראקטעריסטיש דאס אין צווייטען הויז פון דער דאזיגער גאס, וואס ס'איז אגב א קריסטליכ'ס, האבען יודן אונגעשטערט אויפגעשטעלט סוכות.

אין איינעם ווידער פון די כענטשינער שטיבלעך אויף באדזענטינסקא גאס, איז אין ערשטען טאג יו"ט ביים דאווענען אפגעבראכען געווארען דער... פיטום און מ'האט געמוזט לויפען אין א צווייט שטיבעל נאך אנ'אתרוג וואס זאל ראטעווען די סיטואציע'

אין די סוכות האט דער עולם דעבאטירט ווי אלע מאהל, ארום די לעצטע געשעהענישען אויף דער גארער וועלט, וועגען די פערוואלקענטע לאגע אין א"י, און יעדער ווי דער שטייגער, האט ארויסגעזאגט זיין מיינונג און ווארט און געפיהרט א לעבהאפטע דיסקוסיע.

בעשטעטיגט דעם קהלה = בודזשעט

לעצטענס האט די קהלה דערהאלטען פון דער וואיעוואודזטווע - מאכט דעם באשטעטיגטען קהלה-בודזשעט אויפן לויפענדען יאהר, מיט אייניגע אויסבעסערינגען.

ענדעקישער כוליגאז פרובט... ס'מזל

אין כ'מיעלניק האט היינטיגע וואך פאסירט פאלגענדעס:

ווען א גרופע יודישע זעלנער זענען געגאנגען איינשטייגען אין א טאקסובקע נאך קעלץ, האט דער בעקאנטער ארטיגער ענדעקישער כוליגאן וואיציק אנגעהויבען זידלען די זעלנער און איינעם אויך געגעבען א קלאפ. אויף דעם האט אים איינעם פון די יודישע זעלנער א געוויסער זאלצמאן „מכבד" געווען מיט קלעפ. דער כוליגאן איז זיך געגאנגען ווארפען אויפן יודישען זעלנער מיט אנ'אייזען, אבער אין א געוויסען מאמענט, ווען דער בעפאלענער האט ארויסגעכאפט דעם באגנעט. האט דער ענדעקישער „העלד" אבגעצויגען.

ס'וואלט געווינשען געווען, אז די ארטיגע פאליציי-מאכט זאל זיך מיט'ן דאזיגען כוליגאן נעהנטער פעראינטערעסירען.

פעראָרדנונג פון שטייער=קאמער וועגען ראטעס.

לעצטענס האט די ארטיגע שטייערקאמער פעראָרדענט דאס ביטעס וועגן צולעגען אויף ראטעס קענען נאר בעריקזיכט ווערען אין דעם פאל:

ווען דער שטייער-צאהלער דערהאלט דעם „נאקאז" מוז ער איינצאהלען א פינפטעל, אנ'אופאמניעניע א פירטעל, א זאיענטשע א דריטעל, און ווען מהאט שוין ארויסגעשטעלט אויף ליציטאציע, מוז ער שוין דאמאלט בעצאהלען העלפט.

נאר אין די דערמאנטע פאלען קען די שטייער-קאמער, די ראטעס-בקשות ערלעדיגען גינסטיג.

פארפאל אין דער שטאדטישער מקוה.

פערגאנגענעם ערב יו"ט, האט אין דער שטאדטישער מקוה, אויף ווארשאווסקא גאס, פאסירט פאלגענדער פארפאל מיט'ן שטאדט'ס-מורה הוראה ר' הירשעל גרינשפאן.

דער מורה הוראה גרינשפאן איז פלוצלינג פער'חלשט געווארען, און ס'איז אים שווער געווען צו דערמינטערען. ערשט די אנקומענדע דאקטוירים קרייסקי, רייטער, זילבערשטיין און פעלדשער פראשאווסקי, האבען דעם פער'חלשטן מורה-הוראה נאכן ערטייל'ן די נויטיגע מעדיצינישע הילף צוריקגעברענגט צום בעוואוסטזיין, און אבגעפיהרט מיט א דראשקע אהיים. זיין צושטאנד איז איצט א בעפרידיגענדער.

כאראקטעריסטיש דאס דער ארויסגערופענער קריסטליכער דאקטאר קרייסקי, האט זיך געוואנדען צום אנוועזענדען ביים פארפאל קהלה-פרעזעס ה' שמחה בונם גאלדמאן נאך האנאראר און דער לעצטער האט איהם געהייסען קומען אין... גמינע אריין,

פערשטארקטע פאליציי = שמירה.

צוליב די כסדר'דיגע אנפאלען אויף יודישע אדורכגעהער, זענען לעצטענס אויך פערשטארקט געווארען, מיט פאליציי-שמירה, די פרינציפאלע גאסען, ווי אויך זייטיגע שטאדט'ס-געסלעך.

הערבסט=באל פון די האנדעלס = אנגעשטעלטע.

דינסטאג דעם 18-טען קומט פאר אין זאל פון טעאטער „פאלסקי" דער לאנג-ערווארטעטער הערבסט-באל פון די ארטיגע האנדעל'ס-אנגעשטעלטע. די הכנסה איז בעשטימט פאר ארבייטסלאזע מיטגלידער. ס'איז צו האפען, אז די היגע יודישע יוגענד און ארב. אינטעליגענץ וועט מיטווירקען צום ערפאלג פון דער נוצליכער געזעלשאפטליכער אימפרעזע.

אבטיילונג פאר אסטראוויעץ, אפאטאוו, וויערזשבניק און אומגעגענד.

די געשיכטע וויקעלט זיך איבער.

אהרן פרידענטאל.

ביי יודען איז איינגעפיהט מען פערענדיגט די תורה, מען לאזט אויס לעיני כל ישראל און מען וויקעלט באלד אריבער צוריק צו בראשית; עס הויבט זיך ווידער אן מיט אדם און חוה, וועלטבעשאפונג, דער ברידער-מארד פון קין מיט הבל א. ז: ו. דאס איז א סימבאלישע אבשאצונג פון געשיכטליכע ווערטען, וועלכע שפראצען ארויס אום צוריק צו פערשווינדען, און פערשווינדען בכדי ווייטער ארויסצושפראצען. און אזוי זענען שטארק פערבינדען צווישען זיך לעבען און טויט, אומקום און אויפקום.

אזוי איז עס ביי געוויקסען ווי ביי לעבעדיגע בעשעפענישען און מענשען, אומעטום הערשט א צוזאמענהאנג צווישען אראב מיט'ן ארויף. דער זעלבער מענש וואס איילט זיך אראב צו לויפען, איילט זיך שפעטער צוריק ארויף צו קומען.

דער זעלבער כלל איז אויך נוגע גאנצע פעלקער. אמאהל האבען זיי א בליהונגספעריאד און אמאהל ווידער זייער פארוועלקטען פעריאד.

די געשיכטע וויקעלט זיך איבער, די עץ-החיים'ס ווייזענדיג אמאל דעם, אז ישיר, אמאהל די תוכחה, אום ווידער צוריקצוקומען צום אז ישיר.

פארן יודישען פאלק איז די צייט יעצט א שווערע, פערטונקעלט. פון אלע זייטען בלאזען בייזע ווינטען, אבער צו איז דאס חלילה אונטערגאנג? מיר האלטען פונקט היינט ביי א שווערע פרשה, ביי א שווערע וואך, אבער די געשיכטע וויקעלט זיך דאך, עס וועט זיך אויפוויקלען צוריק א ליכטיגע בעשיינטע צייט פון לויטערע הימלען, און קיין שפור וועט נישט פערבלייבען פון די יעצטיגע פינסטערע וואלקענס.

אין זכרון לראשונים

יא, פאר אונזערע אויגען טוישען זיך געשווינד די בילדער. פון א פאלק פון אינטעלעקטועלע פערזענליכקייטן, וועלכע האבען אויף אלע געביטען פערבומען אנ'עהרען-ארט, ווערען מיר צוריקגעשטויסען אין געטא, ווי אונגויטיגטע מינדערווערטיגע בעשעפענישען.

פערשידען ווערט בעלויכטען די ווילדע ערשיינונג, פון פערשידענע שטאנפונקטען ווערט זי אויפגעקלערט, אבער צי בעשטעטיגט אונז אבער נישט גלייכצייטיג די זעלבע פערווילדונג היסטארישע אמת'ן, וועלכע מיר האבען פאר לעגענדעס געמאכט. ווייל מיר האבען נישט געקענט איבערנעמען א היסטארישע מעגליכקייט, האבען מיר היסטארישע געשעהענישען אלס אויסגעקלערטע און נישט געשטויגענע לעגענדעס בעצייכענט.

עס ווערט דערצעלט (אין פערשידענע וואריאנטען), אז אין פערשידענע צייטען זענען דורך די פוילישע שלאכטע געוועהלט געווארען אלס קעניג די אנגעזעהענע יודען ר' שמואל וואהל און ר' אברהם פראכאווניק.

געוועהנליך ווערען די אויבענדערמאנטע היסטארישע פאקטען בעצייכענט אלס אונגלויבליכע לעגענדעס.

מעגליך, אז עס איז בלויז א לעגענדע, אבער, צי אין אנבליק פון יעצטיגען פערווילדעטען קורס קומט נישט אייפ'ן געדאנק, אז עס קען זיין ס'איז געוועזען א צייט ווען יודען האבען גענאסען פון פולע רעכט זאגאר צו ווערן געוועהלט אויפן העכסטען אמט פון וועלכען זיי זענען נאכהער אראבגעשטויסען געווארן צוליב א קורס-ענדערונג.

איז דען נישט לויט'ן קורס פון די פיהרער פון די נאציס און פאשיסטען די יודישע מיניסטארען לוצאטוי (איטאליע) ראטענוי (דייטשלאנד) האר בעלישא (ענגלאנד) מארגענטוי (אמעריקא) א. ז. ו. שיעור א לעגענדע.

איז דען נישט דאס רייכטום און גלאנץ פון ווינער ראטשילד, ביי וועמען קעניגען זענען צו-גאסט געקומען א לעגענדע,

יא, פיעל היסטארישע אמתן בעקומען יעצט זייער פולשטענדיגען תיקון און פערשטאנד.

• • •

אויך אין יאהר 1286, ד"ה מיט 652 יאהר צוריק, האט דער רוימערישער קעניג רודאלף ארעסטירט דעם גאון מהר"ם מרוטענבערג אום צו בעקומען אויסלייז-געלד, נאר היות ווי דער גאון האט פערבאטען צו געבען אויסלייזגעלד, בכדי נישט צו ווייזען קיין וועג פאר די געלדגייציגע הערשער צו ארעסטירען יודישע גאונים און פיהרער צוליב אויסלייז-געלד, האט ער אים געהאלטען ארעסטירט ביז ער איז נפטר געווארען אין יאהר 1293 אין תפיסה, און צו די קבירה איז ער ערשט געקומען אין 13 יאהר שפעטער, אין יאר 1306 נאכן אויסקויפען דעם נפטר.

היינט טוהען דאס זעלבע די נאציס, וועלכע שיקען זייערע אדוואקאטען צו די פאריזער ראטשילדס אונטערהאנדלען וועגן אויסלייז - געלד.

אין צווישנצייט האבן יודען בעקומען פולע רעכט. לאמיר יעצט אויך איבערווארטען ביז די עץ-החיים'ס וועלן אונז אונזער שירה פרשה פאר אונז אויסוויקלען,

(אכטונג קעלץ!

אין אלע רעדאקציע און אדמיניסטראציע - ענינים ביטע זיך צו פערשטענדיגן מיט אונזער מיטארבייטער

ס. ביינוואל

שריפטליך קען מען זיך ווענדען:
Red. „Radomer - Kielcer - Leben"
Kielce, ul. Warszawska 2.)

(אבאנאמענטס פרייז: פאר 1 חודש אין פוילען זלאט אין פראנקרייך, בעלגיען 4 פראנק אין אנדערע לענדער 30 סענט.)(

1-sza i ostatnia strona liczą 10 szpalt.

TARYFA OGŁ.: Na 1-szej stronie mm 1 szp. 40 gr. w tekscie mm 1 szp. 60 gr. na ostatnie stron. mm 1 szp. 25 gr. (

Redaktor CH. M. HERC tel. 15- 18 .טעל Wydawnictwo „Radomer-Kielcer Leben" Szwarlikowska 20